

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 76.051.053 з розгляду та захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктору економічних наук, професору Лопатинському Ю.М.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Краус Н.М.
на дисертаційну роботу Євчук Христини-Ірини Василівни
“Організаційний механізм управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання”, представлену до публічного захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 “Економіка”

Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми дисертаційної роботи “Організаційний механізм управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання” обумовлена кількома ключовими чинниками.

По-перше, аграрний сектор є стратегічно важливим для національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортний потенціал та зайнятість населення. Разом з тим, саме аграрний сектор продукує значну кількість відходів, які за умов неналежного управління стають джерелом екологічних ризиків. У контексті цілей сталого розвитку особливого значення набуває впровадження механізмів, що забезпечують раціональне поводження з відходами, зменшення їх обсягу та перетворення на ресурси.

По-друге, зростання загроз екологічній безпеці, пов'язаних із забрудненням ґрунтів, водних ресурсів та атмосферного повітря, підвищує потребу у системному вирішенні проблем управління відходами аграрного сектору. Це вимагає створення організаційного механізму, здатного

забезпечити не лише екологічну, але й економічну ефективність у поводженні з відходами.

По-третє, у сучасному інституційному середовищі України питання гармонізації екологічних та економічних інтересів є особливо актуальним. Формування організаційного механізму управління відходами аграрного сектору повинно враховувати такі аспекти: стимулювання інноваційних рішень, створення умов для залучення інвестицій, а також підвищення екологічної свідомості суб'єктів господарювання.

По-четверте, інтеграція України у глобальну економіку вимагає впровадження міжнародних стандартів у сфері екологічного менеджменту та поводження з відходами. Використання кращих практик європейських країн може стати базою для розробки дієвого організаційного механізму, що сприятиме сталому розвитку аграрного сектору.

Недостатність теоретичних досліджень і практичних напрацювань у цій сфері, зокрема у частині розробки якісного організаційного механізму, орієнтованого на досягнення еколого-економічного зростання, зумовлює необхідність детального дослідження цієї проблематики.

Саме ця обставина визначає актуальність дисертаційної роботи Євчук Христини-Ірини Василівни та підкреслює її науково-практичне значення у контексті забезпечення гармонійної взаємодії між людиною, природним середовищем і економікою.

Дисертаційне дослідження виконано у відповідності з планами науково-дослідних робіт кафедри економічної теорії, менеджменту та адміністрування теми “Управління розвитком мікро- та макроекономічних систем в умовах нестабільності” (№ державної реєстрації 0120U105323), у межах якої автором обґрунтовано теоретичні положення і рекомендації щодо впливу відходів виробництва продукції сільського господарства на розвиток національної економіки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та

рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертаційній роботі, мають високий рівень обґрунтованості, що забезпечується системним використанням сучасних наукових підходів, методів аналізу та верифікації отриманих результатів. Достовірність і точність сформульованих положень підтверджується такими аспектами:

– *широкою теоретичною базою дослідження.* Автор провів ґрунтовний аналіз наукових підходів до управління відходами в аграрному секторі (рис. 1.2, с. 44), використовуючи праці провідних українських і зарубіжних вчених (параграф 1.1, 1.2). Враховано сучасні теорії циркулярної економіки (рис. 1.1, с. 36), сталого розвитку та інноваційного менеджменту (рис. 1.3, 1.4, с. 47–50);

– *методологічною обґрунтованістю.* У роботі застосовано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів, таких як аналіз і синтез (параграф 2.3), індукція й дедукція, структурно-функціональний підхід (для чіткого представлення процесу створення добрив способом компостування за етапами та процесу зеленої екстракції за типами переробки на с. 53–57), моделювання, порівняння (табл. 1.3 “Плюси та мінуси різних типів зеленої екстракції”; табл. 14 “Опис головних цілей впровадження управління переробкою продукції та їхній поділ на м’які та тверді”), SWOT-аналіз (с. 191–192, табл. 3.3) та графічна візуалізація даних (параграф 2.2). Це забезпечило комплексний підхід до вирішення поставлених завдань;

– *використанням статистичних даних.* Висновки та рекомендації (с. 83–85; 148–150; 221–231) ґрунтуються на аналізі офіційних статистичних даних, зокрема від Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також міжнародних звітів і рейтингів;

– *аналізом світового досвіду.* У дисертації детально вивчено

міжнародні практики управління відходами, зокрема досвід Німеччини, Японії, Китаю та інших країн, що підтверджує наукову та практичну значущість роботи (с. 31–39; 44–45; додаток Б, табл. 1, 2, 3). Автор інтегрував ці підходи в українські реалії, запропонувавши адаптивні механізми для впровадження (с. 151–171; 303–308);

– *емпіричною перевіркою*. Запропоновані автором моделі функціонування системи управління відходами (параграф 2.3, рис. 2.7, с. 122–124; рис. 2.9, с. 129–130) та концепція стратегічних пріоритетів були перевірені шляхом розрахунків (с. 291–292), прогнозування та аналізу (с. 101–122) реальних кейсів у різних регіонах України.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є обґрунтованими, логічно пов'язаними між собою та базуються на широкій теоретичній і практичній основі. Це дозволяє вважати результати дослідження релевантними та такими, що можуть бути використані для вдосконалення управління відходами в аграрному секторі України.

Достовірність і повнота наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність основних результатів дисертаційного дослідження, запропоновані автором наукові положення, висновки і рекомендації ґрунтуються на аналізі праць відомих українських та зарубіжних учених з питань управління відходами, розвитку аграрного сектору, екологічного менеджменту та еколого-економічного зростання.

Методологічною основою дослідження слугували нормативно-правові акти України, включаючи Закони України, постанови Кабінету Міністрів України та Укази Президента України, що регулюють сферу поводження з відходами та сталого розвитку. Також використано Директиви та Рекомендації Європейського Союзу щодо поводження з аграрними відходами, ресурсоефективності та досягнення кліматичних цілей.

Апробація отриманих результатів здійснювалася на 4 науково-

практичних конференціях, зокрема міжнародних, що забезпечило їхнє обговорення науковою спільнотою та фахівцями-практиками. Крім того, результати дослідження опубліковано у 7 наукових статтях у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

Таким чином, запропоновані Христиною-Іриною Василівною наукові положення і висновки є достовірними, теоретично обґрунтованими та мають практичну значущість для вдосконалення організаційного механізму управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. Наукова новизна положень дисертаційної роботи та важливість її результатів полягає у вирішенні актуальної наукової проблеми концептуального обґрунтування ефективності організаційно-економічного механізму національного управління сільськогосподарськими відходами.

Серед вагомих здобутків і результатів дисертаційної роботи, що характеризуються науковою новизною, варто виділити основні:

1. Базуючись на ретельному аналізі управління відходами аграрного сектору, авторці вдалось запропонувати Концепцію стратегічних пріоритетів державної політики управління відходами сільськогосподарської діяльності, що ґрунтується на теорії сталого розвитку (параграф 3.3, с. 201–204, рис. 3.9), сутність і функції якої розкриваються через зв'язки концепцій (“зеленої економіки”, біоенергетики, рециклінгу тощо), що висвітлюють напрями, цілі, певні особливості сталого розвитку соціоеколого-економічних систем (с. 190–191; 195–198; 218–221, табл. 3.6).

2. Виходячи з теми дисертаційної роботи, Христиною-Іриною Василівною було удосконалено категоріально-понятійний апарат дослідження системи управління відходами сільськогосподарського походження, що, на відміну від існуючого, розширює фактологічну базу економічної теорії та дає поглиблене трактування фундаментальних понять

“управління відходами сільського господарства”, “стратегічний аналіз”, та обґрунтування поняття “парадигма ефективності управління сільськогосподарськими відходами” (параграф 1.2), що надало змогу розширити розуміння місця і ролі механізму управління відходами сільського господарства (рис. 2, с. 266; табл. 6, с. 267–269), досягнуті на інноваційних засадах збалансованого розвитку економіки і людського потенціалу.

3. Опираючись на визначені у дисертації фундаментальні методологічні підходи, Христиною-Іриною Василівною удосконалено теоретичні основи дослідження відходів аграрного сектора, виробництва продукції сільського господарства з виділенням базових теорій (розділ 1), які надали можливість удосконалити модель функціонування системи управління відходами сільськогосподарського походження за допомогою введення додаткових параметрів, що враховують специфіку обробки відходів у сільському господарстві (с. 209 – 210, табл. 3.5; рис. 32, с. 290).

4. Відповідно до аналізу (розділ 2), проведеного в дисертації, удосконалено обґрунтування розвитку маркетингових стратегій та методів, що на відміну від існуючих, розкривають загальні і спеціальні принципи маркетингу сортування та переробки сміття як підвиду маркетингу в соціальній сфері головною метою якого є пошук та донесення цілей і потреб саме користувача (параграф 3.2, рис. 3.5, 3.6).

5. Відповідно логіки дисертаційної роботи авторкою удосконалено класифікаційний підхід до групування основних чинників, які впливають на еколого-економічне середовище (рис. 10, с. 270) і цикл виробництва сільськогосподарської продукції (с. 90–94, рис. 2.1, параграф 2.1; рис. 39, с. 302), що на відміну від існуючих класифікацій дає цілісне розуміння їхнього функціонального призначення.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.
Проведений нами в ході опонування порівняльний аналіз анотації та

основних положень дисертації Євчук Христини-Ірини Василівни засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дотримання академічної доброчесності. Дисертація Євчук Христини-Ірини Василівни містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 308 сторінок, з них основний текст викладений на 231 сторінці. Робота містить 29 таблиць та 72 рисунки. Список використаних джерел налічує 185 позицій на 21 сторінці. В роботі є додатки, що розміщені на 54 сторінках. Викладення матеріалу здійснено послідовно та обґрунтовано. Робота написана науковим стилем, її зміст викладено у чіткій логічній послідовності та проілюстровано відповідними графіками, рисунками, таблицями. За обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, що встановлені відповідним наказом МОН України.

Виходячи з означеного, можемо стверджувати, що дисертація Євчук Христини-Ірини Василівни характеризується як самостійна, авторська робота, яка не порушує норми законодавства про захист авторського права. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено, на всі використані в роботі джерела інформації є посилання. Зокрема, дисертаційна робота відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності з питань вдосконалення механізму поводження з відходами сільськогосподарського виробництва та якісного управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи результати дослідження, а також відмічаючи наукову та практичну цінність дисертаційної роботи доцільно звернути увагу на такі

дискусійні положення та зауваження:

1. *Обмеження емпіричної бази.* У дисертаційній роботі, при дослідженні функціональної значимості аграрного сектору та однієї з головних галузей вивчення галузевої структури національної економіки – сільського господарства, використано значний масив статистичних даних, однак більшість аналізів стосується національного рівня. Включення детального регіонального аналізу (з розподілом за областями) могло б забезпечити глибше розуміння впливу локальних умов на управління відходами.

2. *Деталізація інституційного аспекту.* Обґрунтовуючи загальні тенденції концептуальної основи забезпечення ефективності управління відходами виробництва продукції сільського господарства, яку формують інституціональне середовище та механізми інституційного забезпечення з боку влади, бракує конкретизації ролі неурядових організацій та асоціацій аграрного сектору, які також можуть впливати на формування політики управління відходами.

3. *Інтеграція цифрових технологій.* У роботі, розглядаючи парадигму ефективності управління сільськогосподарськими відходами, лише згадується про сучасні технології управління відходами, зокрема, необхідності цифровізації. Натомість, додаткова увага до цифрових рішень, таких як big data або блокчейн для відстеження потоків відходів, могла б підвищити ефективне забезпечення управління відходами сільського господарства, досягнутих на інноваційних засадах.

4. *Етап відновлення та повоєнної відбудови.* В цілому погоджуємося з висловленою думкою авторки, що серед стратегічних пріоритетів національного розвитку повинно стати перехід України до принципів циркулярної економіки, синхронізації та трансформації підходів до управління відходами та перехід до економіки сталого розвитку. Проте, необхідно також врахувати етап відновлення та повоєнної відбудови

(можливо з відповідними розрахунками). Отож, запропонована Концепція стратегічних пріоритетів державної політики управління відходами сільськогосподарської діяльності потребує додаткових аргументів, обґрунтування згадана вище авторська наукова позиція.

5. *Огляд міжнародного досвіду.* Питання зарубіжного досвіду управління відходами аграрного сектору (Японія, Німеччина, Китай), мало б цілісніше сприйняття при висвітленні досвіду й інших країн, які здійснили трансформаційний економічний перехід (наприклад, Країнам Балтії, Східної та Центральної Європи). Порівняння з їхнім досвідом могло б додати практичної значущості.

Незважаючи на зазначені зауваження, дисертація демонструє високий рівень наукової новизни та практичної значущості. Вона є цінним внеском у розвиток теорії та практики управління відходами в аграрному секторі України. Розглянуті дискусійні положення лише підкреслюють потенціал для подальших досліджень.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертація є завершеною, самостійною науковою працею, яка вирізняється чіткою структурою, логічністю викладу та глибоким опрацюванням актуальної наукової проблеми. Вона присвячена розробці теоретико-методологічних підходів, науково обґрунтованих рекомендацій та практичних рішень, спрямованих на вдосконалення механізмів управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання.

Практична значущість роботи проявляється у можливості використання запропонованих рекомендацій для вдосконалення державної політики та організаційно-економічних механізмів управління відходами, розробки місцевих і регіональних програм управління відходами, а також створення сучасної інфраструктури для сортування, переробки та утилізації відходів.

Дисертація здобувачки Євчук Христини-Ірини Василівни

“Організаційний механізм управління відходами аграрного сектору в умовах еколого-економічного зростання”, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 “Економіка”, є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням. Представлена дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 283 від 03.04.2019, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) та вимогами Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою КМУ від 12 січня 2022р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 “Економіка”.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
провідний науковий співробітник
Науково-дослідної частини
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

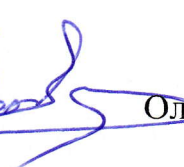

Наталія КРАУС

Підпис проф. Наталії Краус засвідчую
проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності

14.01.2025

Олександр СПРЯГАЙЛО